

# Powstanie Wielkopolskie

<https://pw.ipn.gov.pl/pwi/form/r37167943471,WACHOWIAK-Stanislaw.html>  
2022-09-28, 20:16

# WACHOWIAK Stanisław

## Osoba

WACHOWIAK Stanisław

## Urodzony

1890

## Zmarł

1972

## Opis

ekonomista i polityk, działacz gospodarczy, poseł na Sejm Ustawodawczy i Sejm I kadencji II Rzeczypospolitej (1920-1924), podsekretarz stanu w Ministerstwie byłej Dzielnicy Pruskiej (1920-1922), wojewoda pomorski (1924-1926), organizator i dyrektor Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu (1929).

Ur. się 7 maja 1890 r. w Smolicach w Wielkopolsce jako syn fornala Ignacego i Małgorzaty z Pośledników. Miał dziewięcioro rodzeństwa. W 1897 r. rodzina wyemigrowała do Westfalii, gdzie ojciec pracował jako górnik. Dzięki wsparciu finansowemu proboszcza parafii w Smolicach ks. Wawrzyńca Nowakowskiego i Zjednoczeniu Zawodowemu Polskiemu ukończył w 1911 r. gimnazjum w Recklinghausen. Następnie otrzymał stypendium Towarzystwa Pomocy Naukowej i rozpoczął studia ekonomiczne i prawnicze na Uniwersytecie Berlińskim. Studia kontynuował na uniwersytecie w Strasburgu, znajdującym się wówczas w granicach państwa niemieckiego jednakże w roku 1913 został relegowany

za używanie języka polskiego w miejscach publicznych. Studia ukończył w roku 1915 na Uniwersytecie Ludwika i Maksymiliana w Monachium, uzyskując doktorat. Podczas studiów działał w polskich organizacjach społecznych i patriotycznych i udzielał się jako wykładowca oddziału westfalskiego ZZP. Współpracował też w Bochum z redakcją „Wiarusa Polskiego” i „Głosu Górnika”. Po ukończeniu studiów otrzymał ofertę pracy w bawarskim ministerstwie finansów, z której jednak nie skorzystał i powrócił do Poznania. Mając wsparcie czynników kościelnych i osobiście ks. Stanisława Adamskiego został przyjęty do pracy w banku spółdzielczym w Kościanie. Na początku roku 1916 zgłosił swoją kandydaturę w konkursie na członka zarządu i podskarbiego znaczącego w Inowrocławiu Banku Ludowego. Konkurs wygrał i niebawem otrzymał w banku stanowisko dyrektora.

Po wybuchu Powstania Wielkopolskiego został członkiem polskiej Rady Ludowej w Inowrocławiu i brał czynny udział w inicjowaniu akcji powstańczych. 5 stycznia 1919 roku przejął w imieniu Naczelnej Rady Ludowej władzę w mieście i doprowadził do ewakuacji niemieckiego garnizonu. W latach 1919-1920 był pierwszym polskim przewodniczącym Rady Miejskiej Inowrocławia. Sukcesy, jakie wtedy odniósł, zarówno w sferze politycznej jak i gospodarczej spowodowały, że został dostrzeżony przez władze centralne i w efekcie znalazł się w gronie elity politycznej i finansowej państwa polskiego. W roku 1920 został wybrany z listy Narodowego Stronnictwa Robotników posłem na Sejm Ustawodawczy z okręgu Lubawa w nowo utworzonym województwie pomorskim. Jako pełnomocnik rządu polskiego uczestniczył w pertraktacjach pokojowych prowadzonych w Niemczech, Szwajcarii, Austrii i Francji.

W okresie od 15 października 1920 r. do 29 kwietnia 1922 r. był podsekretarzem stanu w Ministerstwie byłej Dzielnicy Pruskiej, kierując departamentami pracy i opieki społecznej oraz robót publicznych. Mimo dominującej w Wielkopolsce pozycji Narodowej Demokracji, współpracował owocnie z Naczelnikiem Państwa Józefem Piłsudskim. W roku 1922 ponownie kandydował z listy Narodowej Partii Robotniczej i został wybrany posłem z okręgu nr 36 w Szamotułach. Od roku 1923 był prezesem klubu poselskiego tej partii, a w latach 1920-1924 był członkiem jej Rady Naczelnej. Należał do tych działaczy, którzy zmierzali do zacieśnienia współpracy NPR z endecją i chadecją. Z mandatu poselskiego i wszystkich stanowisk partyjnych złożył rezygnację w momencie powołania go na funkcję wojewody pomorskiego w Toruniu. Sprawował ją od czerwca 1924 r. do października 1926 r. Obszar województwa

pomorskiego obejmował tereny, na których zbudowano później miasto i port Gdynia. W roku 1926 podpisał akt erekcyjny Gdyni. Przez cały czas pozostawania na stanowisku wojewody pomorskiego czynnie wspierał budowę portu i samego miasta. Jednakże niebawem Wachowiak, mimo niewątpliwych sukcesów jako wojewoda, został z tej funkcji odwołany. Była to w istocie konsekwencja braku poparcia przez Wachowiaka przewrotu majowego 1926 roku. Fakt pozostawania Wachowiaka „do dyspozycji” został wykorzystany przez prezydenta miasta Poznania Cyryła Ratajskiego, który poszukiwał zdolnego organizatora dla projektowanej Powszechnej Wystawy Krajowej (PeWuKi) w Poznaniu. W latach 1926-1929 jako dyrektor naczelny i prezes zarządu zorganizował od podstaw, nadzorował i kierował budową wystawy, która było ogromnym przedsięwzięciem o znaczeniu ogólnokrajowym. Przygotowana przez niego wystawa stała się w 1929 roku symbolem II Rzeczypospolitej jako świadectwo integracji politycznej, narodowej i kulturowej państwa oraz rozwoju gospodarczego ziem polskich po okresie zaborów. Stanisław Wachowiak należy do głównych realizatorów tego przedsięwzięcia. W latach 1931-1939 Wachowiak był dyrektorem Związku Kopalń Górnośląskich „Robur” w Katowicach, wówczas największego hurtownika węglowego w Polsce, właściciela infrastruktury kopalnianej, portowej i statków do przewozu węgla.

Po wybuchu II wojny światowej odegrał wielką rolę w organizowaniu pomocy humanitarnej dla ludności. Zamieszkał w Warszawie i został wiceprezesem Rady Głównej Opiekuńczej w Generalnym Gubernatorstwie. Po powstaniu warszawskim uczestniczył w rozmowach prowadzonych z Niemcami w sprawie warunków ewakuacji ludności z miasta. Działalność Wachowiaka z czasów wojny nie zyskała uznania powojennych władz Polski, które zamierzały go aresztować. W kwietniu 1946 r. opuścił więc kraj i znalazł się z rodziną początkowo w Wielkiej Brytanii, później w Irlandii, a następnie od 1952 r. w Brazylii. Udzielał się w ruchu polonijnym. Był autorem wielu książek, m.in.: *Die Polen in Rheinland-Westfalen (Polacy w Nadrenii i Westfalii)* (1917), *Kiedy to Polacy w Nadrenii i Westfalii potęgą byli* (1939), *Teoria wartości, cz. 1* (1929) oraz licznych artykułów naukowych i publicystycznych. Jego bratem był Andrzej Wachowiak, działacz niepodległościowy i późniejszy prezes Ligi Morskiej i Kolonialnej w Gdyni, inicjator polskiego Święta Morza. Był żonaty z Wandą Sobierajską, z którą miał czworo dzieci: Renatę, Olecha, Danutę i Stanisława.

Zmarł w São Paulo w Brazylii 4 marca 1972 r. i tam został pochowany. Był wyróżniony wieloma prestiżowymi orderami polskimi i zagranicznymi,

m.in. Wielką Wstęgą z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Legii Honorowej, Wielką Wstęgą z Gwiazdą Orderu Leopolda II i Krzyżem Komandorskim Orderu Świętego Grzegorza Wielkiego.

## **Bibliografia**

S. Wachowiak, *Czasy, które przeżyłem*. Warszawa 1991; B. Snoch, *Górnośląski Leksykon Biograficzny. Suplement do wydania drugiego*. Katowice 2006, s. 119.

## **Autor wpisu**

Wawrzyniec Wierzejewski